

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมใน 3 อำเภอคือ อำเภอสันกำแพง จำนวน 63 ราย อำเภอสันทรายจำนวน 18 ราย และอำเภอไชยปราการจำนวน 27 ราย รวมจำนวนเกษตรกรทั้งหมดที่ทำการศึกษาคือ 108 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

ข้อมูลพื้นฐานด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม ข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมและพฤติกรรมการรับซื้อของเกษตรกร

1. เพศ เกษตรกรร้อยละ 97.2 เป็นเพศชาย และร้อยละ 2.8 เป็นเพศหญิง โดยเกษตรกรในอำเภอสันกำแพงที่ทำการศึกษาคือทุกคนเป็นเพศชาย
2. อายุ เกษตรกรร้อยละ 40.7 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี มีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 42.62 ปี เกษตรกรอำเภอไชยปราการมีอายุเฉลี่ยสูงสุดคือ 45.15 ปี ในขณะที่เกษตรกรอำเภอสันกำแพงและสันทรายมีอายุเฉลี่ยใกล้เคียงกัน เท่ากับ 41.87 ปีและ 41.44 ปีตามลำดับ
3. ระดับการศึกษา เกษตรกรร้อยละ 69.4 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และมีเพียงร้อยละ 3.7 ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6
4. จำนวนแรงงาน เกษตรกรร้อยละ 58.3 ใช้แรงงานจำนวน 2 คนในการเลี้ยงโคนม จำนวนแรงงานเฉลี่ยเท่ากับ 2.19 คน อำเภอไชยปราการมีจำนวนแรงงานเฉลี่ยสูงสุดคือ 2.74 คน ในขณะที่อำเภอสันกำแพงและสันทรายมีจำนวนแรงงานเฉลี่ยใกล้เคียงกันเท่ากับ 1.97 คนและ 2.11 คนตามลำดับ
5. ประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนม เกษตรกรมีประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนมเฉลี่ยเท่ากับ 7.78 ปี โดยเกษตรกรอำเภอสันกำแพงมีประสบการณ์สูงสุดเท่ากับ 10.22 ปี รองลงมาคืออำเภอสันทรายเท่ากับ 5.94 ปี และอำเภอไชยปราการมีประสบการณ์น้อยที่สุดเท่ากับ 3.31 ปี
6. การเป็นสมาชิกกลุ่มเลี้ยงโคนม เกษตรกรอำเภอสันกำแพงเป็นสมาชิกกลุ่มของสหกรณ์โคนมเชียงใหม่และสหกรณ์โคนมบ้านป่าตึง-ห้วยหม้อ และเกษตรกรอำเภอสันทรายเป็นสมาชิกกลุ่มของสหกรณ์โคนมเชียงใหม่และสหกรณ์โคนมแม่ใจ ในขณะที่เกษตรกรอำเภอไชยปราการที่ทำการศึกษาคือทุกคนเป็นสมาชิกกลุ่มของสหกรณ์การเกษตรไชยปราการ

7. ขนาดฟาร์ม เกษตรกรอำเภอสันกำแพงส่วนมากเลี้ยงโคนมทั้งหมด 1-10 ตัว ในขณะที่เกษตรกรอำเภอสันทรายและไชยปราการส่วนมากเลี้ยงโคนมทั้งหมด 11-20 ตัว จำนวนโคนมเฉลี่ยที่เกษตรกรเลี้ยงคือ 14.16 ตัว โดยเกษตรกรอำเภอสันทรายเลี้ยงโคนมเฉลี่ยต่อฟาร์มสูงที่สุดเท่ากับ 17.89 ตัว รองลงมาคืออำเภอไชยปราการเลี้ยงโค 16.0 ตัว และอำเภอสันกำแพงเลี้ยงโคนมเฉลี่ยเพียง 12.30 ตัว
8. จำนวนโครีดนม จำนวนโครีดนมที่เกษตรกรเลี้ยงเฉลี่ยเท่ากับ 6.77 ตัวต่อฟาร์ม โดยแต่ละอำเภอเลี้ยงโครีดนมจำนวนเฉลี่ยใกล้เคียงกัน
9. พันธุ์โคที่เลี้ยง เกษตรกรทุกฟาร์มเลี้ยงโคลูกผสมพันธุ์โฮลสไตน์-ฟรีเซียน โดยอาจจะเลี้ยงโคพันธุ์อื่นร่วมด้วยบ้างเช่นพันธุ์ เรดเดน ซาฮิวาล และพันธุ์พื้นเมือง
10. จำนวนแปลงหญ้าอาหารสัตว์ เกษตรกรร้อยละ 33.3 ไม่มีแปลงหญ้าอาหารสัตว์เป็นของตนเอง เกษตรกรอำเภอไชยปราการมีจำนวนแปลงหญ้าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 11.26 ไร่ต่อฟาร์ม ในขณะที่อำเภอสันกำแพงและสันทรายมีแปลงหญ้าเฉลี่ยเพียง 1.84 ไร่และ 1.67 ไร่ตามลำดับ โดยพันธุ์ของหญ้าที่เกษตรกรปลูกนั้นส่วนมากเกษตรกรจะปลูกหญ้าขนหรือหญ้ารูซี่ นอกจากนั้นยังมีการปลูกหญ้ากีนี หญ้าเนเปียร์ และการปลูกหญ้าหลายชนิดร่วมกัน แต่ไม่พบว่ามีมีการปลูกพืชตระกูลถั่วร่วมกับแปลงหญ้า
11. ปริมาณน้ำนมเฉลี่ย ปริมาณน้ำนมเฉลี่ยในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา (มกราคม-มีนาคม 2542) เท่ากับ 11.86 กิโลกรัมต่อตัวต่อวัน อำเภอสันทรายมีปริมาณน้ำนมเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 14.10 กิโลกรัม รองลงมาคืออำเภอไชยปราการเท่ากับ 12.34 กิโลกรัมและอำเภอสันกำแพงเท่ากับ 11.01 กิโลกรัมต่อตัวต่อวัน
12. รายได้สุทธิจากการเลี้ยงโคนม เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน (ในช่วงที่ทำการศึกษา) เท่ากับ 14,137 บาท โดยอำเภอสันทรายมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงที่สุดเท่ากับ 19,545 บาท รองลงมาคืออำเภอไชยปราการ 16,428 บาท และอำเภอสันกำแพงเท่ากับ 11,609 บาทตามลำดับ
13. การได้รับสื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม เกษตรกรร้อยละ 40.7 ได้รับสื่อประเภท นิตยสารปศุสัตว์ รองลงมาคือสื่อโทรทัศน์ และแผ่นพับ โดยเกษตรกรอำเภอไชยปราการได้รับนิตยสารถึงร้อยละ 88.9 ในขณะที่เกษตรกรอำเภอสันทรายไม่ได้รับสื่อประเภทนี้เลย และจำนวนครั้งในการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมที่เกษตรกรได้รับเฉลี่ยเท่ากับ 1.65 ครั้งในรอบ 3 เดือน เกษตรกรอำเภอไชยปราการได้รับข่าวสารมากกว่าอำเภออื่นคือได้รับ 2.78 ครั้ง รองลง

- มาคืออำเภอสนก้าแพงได้รับ 1.33 ครั้ง และอำเภอสนทรายได้รับ 1.06 ครั้งในรอบ 3 เดือน จะเห็นได้ว่าเกษตรกรได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมจำนวนน้อยครั้งมากในรอบ 3 เดือน
14. การได้รับคำปรึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม เกษตรกรส่วนมากร้อยละ 86.1 ได้รับคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ และรองลงมาร้อยละ 61.1 ได้รับคำปรึกษาจากเพื่อนเกษตรกร นอกจากนี้ยังได้รับคำปรึกษาจากอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน นักวิชาการและตัวแทนจากบริษัทเอกชน เกษตรกรจะได้รับคำปรึกษาเฉลี่ย 19.36 ครั้งในรอบ 3 เดือน โดยเกษตรกรอำเภอสนทรายได้รับการปรึกษามากที่สุดเท่ากับ 48.17 ครั้ง รองลงมาคือ อำเภอสนก้าแพง เท่ากับ 15.10 ครั้งและอำเภอไชยปราการเท่ากับ 10.11 ครั้งในรอบ 3 เดือน
15. การได้รับการฝึกอบรม เกษตรกรร้อยละ 58.3 ไม่ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมเลยในรอบ 3 เดือน ร้อยละ 38.9 ได้รับการฝึกอบรมจำนวน 1 ครั้ง และร้อยละ 2.8 ได้รับการฝึกอบรมจำนวน 2 ครั้ง จำนวนครั้งเฉลี่ยของการฝึกอบรมเท่ากับ 0.44 ครั้งในรอบ 3 เดือน โดยอำเภอไชยปราการได้รับการฝึกอบรมเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 0.89 ครั้ง และเมื่อสอบถามเกษตรกรพบว่าเกษตรกรร้อยละ 84.3 มีความต้องการที่จะรับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม ความรู้ที่เกษตรกรต้องการได้รับการฝึกอบรมคือ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม ความรู้เกี่ยวกับการผสมพันธุ์ การให้อาหาร การรักษาโรค และเทคโนโลยีใหม่ ๆ เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม
16. พฤติกรรมการรับสื่อวิทยุ เกษตรกรร้อยละ 26.8 ไม่ฟังวิทยุในรอบ 1 เดือน จำนวนครั้งเฉลี่ยของการฟังวิทยุของเกษตรกรเท่ากับ 20.4 ครั้งต่อเดือน รายการที่เกษตรกรฟังมากที่สุดคือรายการข่าวทั่วไปและข่าวเกษตร นอกจากนั้นร้อยละ 29.6 ชอบฟังรายการเพลง โดยเกษตรกรส่วนใหญ่จะฟังวิทยุในเวลาช่วงเช้าและช่วงเย็น เกษตรกรมักจะฟังวิทยุหลายสถานีโดยไม่จำเพาะเจาะจง และชอบฟังวิทยุทั้งรายการที่เป็นภาษาท้องถิ่นและภาษากลาง
17. พฤติกรรมการรับสื่อโทรทัศน์ เกษตรกรเพียงร้อยละ 3.7 ที่ไม่ได้รับสื่อโทรทัศน์ในรอบ 1 เดือน จำนวนครั้งเฉลี่ยของการดูโทรทัศน์เท่ากับ 26.12 ครั้งต่อเดือน รายการที่เกษตรกรชอบรับชมมากที่สุดคือ รายการข่าวทั่วไปร้อยละ 79.6 รองลงมาคือข่าวเกษตรร้อยละ 50.9 และนอกจากนี้เกษตรกรร้อยละ 25.9 ชอบรับชมรายการละคร และนอกจากนี้ยังรับชมรายการเพลง เกมโชว์ และรายการมวย โดยเกษตรกรจะดูโทรทัศน์ในช่วงเวลากลางคืนมากที่สุดถึงร้อยละ 84.3 สถานีที่เกษตรกรนิยมรับชมมากที่สุดถึงร้อยละ 72.2 คือสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 รองลงมาคือ ช่อง 3 ช่อง 9 และ ITV ตามลำดับ

18. พฤติกรรมการรับสื่อหนังสือพิมพ์ เกษตรกรร้อยละ 31.5 ไม่ได้อ่านหนังสือพิมพ์ในรอบ 3 เดือน จำนวนครั้งเฉลี่ยของการอ่านหนังสือพิมพ์เท่ากับ 27.98 ครั้งในรอบ 3 เดือน หนังสือพิมพ์ที่เกษตรกรชอบอ่านมากที่สุดคือ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐมีเกษตรกรอ่านร้อยละ 57.4 รองลงมาคือเดลินิวส์ร้อยละ 26.9 และนอกจากนี้ยังมีหนังสือพิมพ์ข่าวสด มติชน และหนังสือพิมพ์ไทยนิวส์ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ที่อ่านหนังสือพิมพ์จะอ่านในหัวข่อข่าวทั้งข่าวทั่วไปและข่าวเกษตร มีเพียงส่วนน้อยที่ชอบอ่านข่าวกีฬา ข่าวบันเทิงและข่าวการเมือง

ข้อมูลด้านองค์ความรู้ ทักษะ การปฏิบัติและผลผลิตภาพการเลี้ยงโคนม

1. องค์ความรู้ เกษตรกรมีองค์ความรู้ในระดับต่ำในเรื่องเกี่ยวกับการให้อาหารหยابทั้งอาหารหยابสดและอาหารหยابแห้ง ส่วนองค์ความรู้ที่เกษตรกรมีความรู้ในระดับสูงคือเรื่องการผสมพันธุ์โค การเป็นสัตว์ และการควบคุมโรคระบาด คะแนนเฉลี่ยขององค์ความรู้ทั้งหมดเท่ากับ 12.82 คะแนนจากคะแนนเต็ม 20 คะแนน หรือคิดเป็นร้อยละ 64.1 เกษตรกรอำเภอไชยปราการได้คะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 14.18 คะแนน รองลงมาคืออำเภอสันทรายมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 13.83 คะแนน และอำเภอสันกำแพงมีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุดเท่ากับ 11.95 คะแนน ซึ่งเมื่อทดสอบด้วย F-test ได้ค่า F เท่ากับ 12.37 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรอำเภอสันกำแพงมีระดับองค์ความรู้ในการเลี้ยงโคนมต่ำกว่าอีก 2 อำเภออย่างมีนัยสำคัญ
2. ทักษะ เกษตรกรมีทัศนคติที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องพันธุ์โคกับการให้น้ำนม ซึ่งจะมีทัศนคติว่าในการเลี้ยงโคนมต้องเลี้ยงโคพันธุ์ดีเท่านั้นจึงจะสามารถให้ปริมาณน้ำนมสูงสุด โดยไม่ได้คำนึงว่าในการเลี้ยงโคนมจะต้องมีการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและให้อาหารที่มีคุณค่าร่วมด้วยจึงจะให้ปริมาณน้ำนมสูงสุด และเกษตรกรส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพการเลี้ยงโคนม คะแนนเฉลี่ยของทัศนคติของเกษตรกรทั้งหมดเท่ากับ 36.66 คะแนนจากคะแนนเต็ม 45 คะแนน หรือคิดเป็นร้อยละ 81.5 โดยเกษตรกรอำเภอสันทรายมีคะแนนเฉลี่ยของทัศนคติสูงที่สุดเท่ากับ 38.61 คะแนน รองลงมาคืออำเภอไชยปราการเท่ากับ 37.44 คะแนนและอำเภอสันกำแพงมีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุดเท่ากับ 35.76 คะแนน ซึ่งเมื่อทดสอบด้วย F-test ได้ค่า F เท่ากับ 5.46 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรอำเภอสันกำแพงมีทัศนคติที่ไม่ถูกต้องในการเลี้ยงโคนมมากกว่าอีก 2 อำเภออย่างมีนัยสำคัญ

3. การปฏิบัติ เกษตรกรมีการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องในเรื่องเกี่ยวกับการให้อาหารหยาบแก่โคและ การทำบ้านที่กบฏชีฟาร์มโดยเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการทำบ้านที่กบฏชีฟาร์ม และมีการ ปฏิบัติที่เหมาะสมในเรื่องการเสริมแร่ธาตุ การดูแลเกี่ยวกับการเป็นโรคเต้านมอักเสบและการ ทำวัคซีน คะแนนเฉลี่ยของการปฏิบัติทั้งหมดเท่ากับ 42.18 คะแนนจากคะแนนเต็มเท่ากับ 57 คะแนน หรือคิดเป็นร้อยละ 74.0 เกษตรกรอำเภอไชยปราการมีคะแนนเฉลี่ยการปฏิบัติสูงที่ สุดเท่ากับ 46.63 คะแนน รองลงมาคืออำเภอสันทรายเท่ากับ 41.83 คะแนนและอำเภอสัน กำแพงมีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุดเท่ากับ 40.38 คะแนน ซึ่งเมื่อทดสอบด้วย F-test ได้ค่า F เท่า กับ 18.64 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรอำเภอไชยปราการมีการปฏิบัติในการเลี้ยงโคนมที่เหมาะสมกว่าอีก 2 อำเภออย่างมีนัยสำคัญ
4. ผลิตภาพการเลี้ยงโคนม ปริมาณน้ำนมเฉลี่ยที่เกษตรกรผลิตได้ (ในช่วงที่ทำการศึกษา) เท่า กับ 11.86 กิโลกรัมต่อตัวต่อวัน โดยอำเภอสันทรายมีปริมาณน้ำนมเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 14.10 กิโลกรัมต่อตัวต่อวัน รองลงมาคืออำเภอไชยปราการมีปริมาณน้ำนมเฉลี่ยเท่ากับ 12.34 กิโลกรัมต่อตัวต่อวัน และอำเภอสันกำแพงมีปริมาณน้ำนมเฉลี่ยต่ำที่สุดเท่ากับ 11.01 กิโลกรัมต่อตัวต่อวัน ซึ่งเมื่อทดสอบด้วย F-test ได้ค่า F เท่ากับ 10.48 แสดงให้เห็นว่า ปริมาณนมเฉลี่ยของเกษตรกรทั้ง 3 อำเภอมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ปัญหาและความต้องการในการเลี้ยงโคนม

1. ปัญหาในการเลี้ยงโคนม พบว่าปัญหาที่เกษตรกรพบมากที่สุดคือปัญหาอาหารชั้นมีราคา แพง พบถึงร้อยละ 56.5 รองลงมาคือปัญหาการขาดแคลนเงินทุนพบร้อยละ 41.7 และปัญหา อัตราการผสมติดต่ำพบร้อยละ 38.0 ปัญหาการขาดแคลนแปลงหญ้าพบร้อยละ 36.1 และ นอกจากนี้พบปัญหาอื่น ๆ คือ ปัญหาราคาน้ำมันดิบต่ำ ปัญหาโคให้นมต่ำ ปัญหาการขาด แคลนพื้นที่เลี้ยงโคนม ปัญหาโคเป็นโรคเรื้อรังรักษาไม่หาย ปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ปศุ สัตว์ ปัญหาขาดแหล่งน้ำใช้ และปัญหาในการจำหน่ายน้ำนมดิบ
2. ความต้องการในการเลี้ยงโคนม พบว่าเกษตรกรร้อยละ 56.5 ต้องการได้รับความช่วยเหลือ ให้ราคาน้ำมันดิบสูงขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ และร้อยละ 49.1 ต้องการให้อาหารชั้นมีราคาต่ำลง เกษตรกรร้อยละ 34.3 ต้องการได้รับพันธุ์โคที่ให้น้ำนมสูงขึ้นกว่าเดิม ร้อยละ 25.9 ต้องการ

พื้นที่สำหรับปลูกแปลงหญ้า นอกจากนี้เกษตรกรยังมีความต้องการความช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ คือต้องการได้รับการอุดหนุนด้านยารักษาโรค ต้องการให้อาหารชั้นมีคุณภาพดีขึ้น ต้องการให้มีเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์เพิ่มขึ้นและมีคุณภาพมากขึ้น ต้องการได้รับการฝึกอบรมต่าง ๆ ต้องการให้อัตราการผสมติดสูงขึ้น ต้องการได้รับข่าวสารใหม่ ๆ และต้องการได้รับการฝึกอบรมการเป็นสัตวแพทย์เบื้องต้น

ผลการทดสอบสมมติฐาน

1. ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมมีความสัมพันธ์กับองค์ความรู้ทัศนคติ การปฏิบัติและผลิตภาพในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับองค์ความรู้ในการเลี้ยงโคนม

ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับองค์ความรู้ในการเลี้ยงโคนมคือ ขนาดฟาร์ม ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์ในทางลบกับองค์ความรู้ในการเลี้ยงโคนมคือประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนม โดยสามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ดังนี้คือ

1. ประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนมมีความสัมพันธ์แบบผกผัน (ในทางลบ) ในระดับน้อยกับองค์ความรู้ในการเลี้ยงโคนม
2. ขนาดฟาร์มมีความสัมพันธ์ในทางบวกในระดับน้อยกับองค์ความรู้ในการเลี้ยงโคนม
3. อายุ ระดับการศึกษา รายได้ การได้รับการฝึกอบรม การได้รับข่าวสาร และการได้รับการปรึกษาหารือไม่มีความสัมพันธ์กับองค์ความรู้ในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับทัศนคติในการเลี้ยงโคนม

ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับทัศนคติในการเลี้ยงโคนมคือระดับการศึกษา และการได้รับการปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม โดยสามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ดังนี้

1. ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์ในทางบวกในระดับน้อยกับทัศนคติในการเลี้ยงโคนม
2. การได้รับการปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมมีความสัมพันธ์ในทางบวกในระดับน้อยกับทัศนคติในการเลี้ยงโคนม
3. อายุ ประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนม ขนาดฟาร์ม รายได้ การได้รับการฝึกอบรม และการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการปฏิบัติในการเลี้ยงโคนม

ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการปฏิบัติในการเลี้ยงโคนมคือ อายุ ขนาดฟาร์ม รายได้และการได้รับการฝึกอบรม ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์ในทางลบกับการปฏิบัติในการเลี้ยงโคนมคือประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนม โดยสามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ดังนี้คือ

1. อายุมีความสัมพันธ์ในทางบวกในระดับน้อยกับการปฏิบัติในการเลี้ยงโคนม
2. ประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนมมีความสัมพันธ์แบบผกผัน (ในทางลบ) ในระดับน้อยกับการปฏิบัติในการเลี้ยงโคนม
3. ขนาดฟาร์มมีความสัมพันธ์ในทางบวกในระดับน้อยกับการปฏิบัติในการเลี้ยงโคนม
4. รายได้มีความสัมพันธ์ในทางบวกในระดับน้อยกับการปฏิบัติในการเลี้ยงโคนม
5. การได้รับการฝึกอบรมมีความสัมพันธ์ในทางบวกในระดับปานกลางกับการปฏิบัติในการเลี้ยงโคนม
6. ระดับการศึกษา การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมและการได้รับคำปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมไม่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติในการเลี้ยงโคนม

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับผลิตภาพในการเลี้ยงโคนม

ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับผลิตภาพในการเลี้ยงโคนมคือขนาดฟาร์มและรายได้ โดยสามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ดังนี้คือ

1. ขนาดฟาร์มมีความสัมพันธ์ในทางบวกในระดับน้อยมากกับผลิตภาพในการเลี้ยงโคนม
2. รายได้มีความสัมพันธ์ในทางบวกในระดับปานกลางกับผลิตภาพในการเลี้ยงโคนม
3. อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนม การได้รับการฝึกอบรม การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม การได้รับคำปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมไม่มีความสัมพันธ์กับผลิตภาพในการเลี้ยงโคนม

2. ระดับขององค์ความรู้ ทักษะ การปฏิบัติในการเลี้ยงโคนมมีความสัมพันธ์กับผลิตภาพการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ พบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันคือ องค์ความรู้กับทัศนคติ องค์ความรู้กับการปฏิบัติ ทักษะกับการปฏิบัติ และการปฏิบัติกับผลิตภาพการเลี้ยงโคนม โดยสามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ดังนี้คือ

1. องค์ความรู้มีความสัมพันธ์ในทางบวกระดับปานกลางกับทัศนคติในการเลี้ยงโคนมที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 และมีความสัมพันธ์ในทางบวกระดับปานกลางกับการปฏิบัติในการ

- เลี้ยงโคนมที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 แต่องค์ความรู้ไม่มีความสัมพันธ์กับผลผลิตภาพในการเลี้ยงโคนม
2. ทักษะคนมีความสัมพันธ์ในทางบวกในระดับนัยกับการปฏิบัติในการเลี้ยงโคนมที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 แต่ทักษะคนไม่มีความสัมพันธ์กับผลผลิตภาพในการเลี้ยงโคนม
 3. การปฏิบัติมีความสัมพันธ์ในทางบวกในระดับนัยกับผลผลิตภาพในการเลี้ยงโคนมที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

ในการอภิปรายผลการวิจัยได้อภิปรายผลการทดสอบสมมติฐานทั้ง 2 ข้อเข้าด้วยกัน และแยกอภิปรายตัวแปรอิสระแต่ละตัวที่มีผลต่อองค์ความรู้ ทักษะคน การปฏิบัติและผลผลิตภาพการเลี้ยงโคนม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เกษตรกรที่มีองค์ความรู้สูงในการเลี้ยงโคนม

-คือเกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนมค่อนข้างน้อย อาจเนื่องมาจากเกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนมน้อยเป็นเกษตรกรที่เพิ่งผ่านการอบรมความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมมาเป็นระยะเวลาไม่นาน ทำให้สามารถจดจำความรู้ต่าง ๆ ที่ผ่านการอบรมมาได้ดีกว่าเกษตรกรที่เลี้ยงโคนมมานานแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิจิต (2535) ที่กล่าวว่า เกษตรกรที่มีความรู้ด้านโคนมสูงจะมีระยะเวลาในการประกอบอาชีพเท่ากับหรือต่ำกว่า 5 ปีลงมา แสดงให้เห็นว่าความรู้ในการเลี้ยงโคนมเป็นความรู้เกษตรกรควรจะได้รับอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพราะเกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนมสูงนั้นมีองค์ความรู้ต่ำกว่าเนื่องจากเคยได้รับความรู้มานานแล้ว เมื่อไม่ได้รับความรู้เพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอก็อาจทำให้ลืมความรู้เหล่านั้นไปได้ และหากเกษตรกรเหล่านี้ได้รับความรู้เพิ่มเติมก็จะทำให้มีระดับความรู้ในการเลี้ยงโคนมสูงขึ้นได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องให้ความรู้แก่เกษตรกรอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

-คือเกษตรกรที่มีขนาดฟาร์มโคนมค่อนข้างใหญ่ หรือมีการเลี้ยงโคนมจำนวนมาก อาจเนื่องมาจากลักษณะของการจัดการภายในฟาร์มขนาดใหญ่และฟาร์มขนาดเล็กที่แตกต่างกัน ทำให้เกษตรกรที่มีขนาดฟาร์มใหญ่ต้องมีการจัดการดูแลฟาร์มที่เป็นระบบมากขึ้น จึงมีความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการจัดการและการเลี้ยงโคนมเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา เพื่อจะได้ดูแลฟาร์มได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งต่างจากเกษตรกรที่มีฟาร์มขนาดเล็กที่เลี้ยงโคนมจำนวนน้อย

การจัดการภายในฟาร์มไม่ยุ่งยากลำบากนักและไม่ค่อยเกิดปัญหาในการเลี้ยง ทำให้เกษตรกรมีความสนใจในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมไม่มากนัก

-คือเกษตรกรที่มีทัศนคติที่เหมาะสมในการเลี้ยงโคนม แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่มีทัศนคติที่เหมาะสมหรือมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพการเลี้ยงโคนมจะมีระดับองค์ความรู้ในการเลี้ยงโคนมสูงตามไปด้วย

-คือเกษตรกรที่มีการปฏิบัติที่เหมาะสมถูกต้องในการเลี้ยงโคนม แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่มีการปฏิบัติที่เหมาะสมในการเลี้ยงโคนมจะมีระดับองค์ความรู้ในการเลี้ยงโคนมสูงตามไปด้วย

2. เกษตรกรที่มีทัศนคติที่เหมาะสมในการเลี้ยงโคนม

-คือเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูง แสดงให้เห็นว่าระดับการศึกษามีผลต่อการมีทัศนคติในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร ซึ่งอาจเนื่องมาจากเกษตรกรที่มีการศึกษาสูงนั้นมักจะมีความคิดที่เปิดกว้างในการยอมรับนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้ดีกว่าเกษตรกรที่มีการศึกษาน้อยกว่า ซึ่งแต่เดิมเกษตรกรอาจมีทัศนคติที่ไม่ถูกต้องมาก่อน แต่เมื่อเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูงได้รับรู้ถึงความรู้ซึ่งเป็นความรู้ที่ถูกต้องก็จะสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่ถูกต้องให้ถูกต้องได้ ในขณะที่เกษตรกรที่มีระดับการศึกษาน้อยอาจจะยึดติดอยู่กับความเชื่อเดิมโดยไม่ยอมเปลี่ยนแปลงทัศนคติให้ถูกต้องจึงทำให้มีทัศนคติที่ไม่เหมาะสม ดังนั้นหากมีการให้การศึกษแก่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมให้สูงขึ้นก็อาจทำให้เกษตรกรมีทัศนคติที่ถูกต้องเหมาะสมมากขึ้นได้

-คือเกษตรกรที่ได้รับการปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมบ่อยครั้ง แสดงให้เห็นว่าการที่เกษตรกรได้รับการปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม ไม่ว่าจะเป็นการปรึกษากับบุคคลใดก็ตามจะมีผลให้เกษตรกรมีทัศนคติที่ถูกต้องเหมาะสมเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมมากกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้รับคำปรึกษาน้อยครั้งหรือไม่ได้รับการปรึกษา อาจเนื่องมาจากการได้รับการปรึกษาหารือนั้นเป็นการแก้ไขข้อข้องใจหรือปัญหาที่เกษตรกรได้พบเจอ บุคคลที่เกษตรกรได้ปรึกษาหารือด้วยนั้นก็จะเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงโคนมซึ่งจะรู้เรื่องเกี่ยวกับโคนมเป็นอย่างดี และอาจได้เคยประสบปัญหาเหล่านั้นมาก่อนแล้ว ดังนั้นการที่เกษตรกรได้ปรึกษาหารือนั้นย่อมเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันโดยเกษตรกรอาจเป็นทั้งผู้ให้ข้อมูลและผู้รับข้อมูล สิ่งเหล่านี้อาจมีผลทำให้เกษตรกรมีทัศนคติที่ถูกต้องเหมาะสมมากขึ้นได้

-คือเกษตรกรที่มีองค์ความรู้ในการเลี้ยงโคนมในระดับสูง แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่มีองค์ความรู้ในระดับสูงจะมีทัศนคติที่ดีหรือเหมาะสมในการเลี้ยงโคนมตามไปด้วย

-คือเกษตรกรที่มีการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมในการเลี้ยงโคนม แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่มีการปฏิบัติที่เหมาะสมในการเลี้ยงโคนมจะมีทัศนคติที่ดีหรือเหมาะสมในการเลี้ยงโคนมตามไปด้วย

3. เกษตรกรที่มีการปฏิบัติที่เหมาะสมในการเลี้ยงโคนม

-คือเกษตรกรที่มีอายุค่อนข้างมาก แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่มีอายุมากจะมีการปฏิบัติที่เหมาะสมกว่าเกษตรกรที่มีอายุน้อยกว่า อาจเนื่องมาจากเกษตรกรที่มีอายุมากจะมีการทำงานที่เป็นระเบียบเรียบร้อย มีการปฏิบัติที่เคร่งครัดอย่างถูกต้อง และมีความรับผิดชอบมากกว่าเกษตรกรที่มีอายุน้อยกว่า

-คือเกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนมค่อนข้างน้อย อาจเนื่องมาจากเหตุผลเดียวกับระดับของคําศรัวของเกษตรกร คือเกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนมน้อยเป็นเกษตรกรที่เพิ่งผ่านการอบรมความรู้อีกเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมมาเป็นระยะเวลาไม่นาน ทำให้สามารถจดจำความรู้อ่าง ๆ ที่ผ่านการอบรมมาได้ดีกว่าเกษตรกรที่เลี้ยงโคนมมานานแล้ว ซึ่งความรู้อีกมีอยู่อาจเป็นสิ่งที่กำหนดให้เกษตรกรมีการปฏิบัติที่ถูกต้องตามไปด้วย

-คือเกษตรกรที่มีขนาดฟาร์มโคนมค่อนข้างใหญ่ หรือมีการเลี้ยงโคนมจำนวนมาก อาจเนื่องมาจากเหตุผลเดียวกับระดับของคําศรัวของเกษตรกร คือจากลักษณะของการจัดการภายในฟาร์มขนาดใหญ่และฟาร์มขนาดเล็กที่แตกต่างกัน ทำให้เกษตรกรที่มีขนาดฟาร์มใหญ่ต้องมีการจัดการดูแลฟาร์มที่เป็นระบบมากขึ้น จึงมีความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการจัดการและการเลี้ยงโคนมเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา เพื่อจะได้ดูแลฟาร์มได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งต่างกับเกษตรกรที่มีฟาร์มขนาดเล็กที่เลี้ยงโคนมจำนวนน้อย การจัดการภายในฟาร์มไม่ยุ่งยากลำบากนัก และไม่ค่อยเกิดปัญหาในการเลี้ยง ทำให้เกษตรกรมีความสนใจในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมไม่มากนัก ซึ่งความรู้อีกมีอยู่อาจเป็นสิ่งที่กำหนดให้เกษตรกรมีการปฏิบัติที่ถูกต้องตามไปด้วย

-คือเกษตรกรที่มีรายได้ในการเลี้ยงโคนมค่อนข้างสูง อาจเนื่องมาจากเกษตรกรที่มีรายได้สูงสามารถนำเงินรายได้นั้นมาใช้ในกิจการฟาร์มได้มากกว่าฟาร์มที่มีรายได้น้อย จึงทำให้สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องมากกว่า ยกตัวอย่างเช่นเรื่องของการให้อาหาร เกษตรกรที่มีรายได้มากสามารถให้อาหารหยาบและอาหารข้นในปริมาณที่ถูกต้อง หรือมีการเสริมแร่ธาตุตลอดเวลา ในทางตรงกันข้ามเกษตรกรที่มีรายได้น้อยอาจมีเงินไม่เพียงพอที่จะซื้ออาหารให้แก่โคในปริมาณที่เพียงพอได้ แสดงให้เห็นว่าระดับรายได้อาจเป็นตัวกำหนดการปฏิบัติของเกษตรกรได้

-คือเกษตรกรที่ได้รับการได้รับการฝึกอบรมบ่อยครั้ง แสดงให้เห็นว่าการที่เกษตรกรได้รับการฝึกอบรมอาจมีผลให้เกษตรกรมีการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมในการเลี้ยงโคนมมากกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม อาจเนื่องมาจากเมื่อเกษตรกรได้เข้ารับการฝึกอบรมนั้นคือเกษตรกรจะได้รับความรู้ ได้รับการฝึกฝนเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม เกษตรกรสามารถนำเอาสิ่งที่ได้รับจากการฝึกอบรมนั้นมาปฏิบัติในการเลี้ยงโคนมของตนเอง ซึ่งความรู้ส่วนมากนั้นเป็นความรู้ที่ถูกต้อง เมื่อเกษตรกรนำมาปฏิบัติเกษตรกรก็จะทราบว่าเขาได้นำความรู้ที่ถูกต้องมาปฏิบัติ ซึ่งอาจเป็นการปฏิบัติที่เกษตรกรได้ปฏิบัติอย่างถูกต้องอยู่แล้วหรือเป็นความรู้ที่เคยปฏิบัติอย่างไม่ถูกต้องแล้วแก้ไขให้ถูกต้อง ดังนั้นการฝึกอบรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องเสริมให้แก่เกษตรกรอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงโคนมได้อย่างถูกต้องด้วย

-คือเกษตรกรที่มีองค์ความรู้ในการเลี้ยงโคนมในระดับสูง แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่มีองค์ความรู้ในระดับสูงจะมีการปฏิบัติที่ดีหรือเหมาะสมในการเลี้ยงโคนมตามไปด้วย

-คือเกษตรกรที่มีทัศนคติในการเลี้ยงโคนมที่ถูกต้องเหมาะสม แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่มีทัศนคติที่เหมาะสมจะมีการปฏิบัติที่ดีหรือเหมาะสมในการเลี้ยงโคนมตามไปด้วย

-คือเกษตรกรที่มีผลผลิตภาพระดับสูงในการเลี้ยงโคนม แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่มีผลผลิตสูงในการเลี้ยงโคนมนั้นจะมีการปฏิบัติที่ดีหรือเหมาะสมในการเลี้ยงโคนมตามไปด้วย

4. เกษตรกรที่มีผลผลิตภาพระดับสูงในการเลี้ยงโคนม

-คือเกษตรกรที่มีขนาดฟาร์มโคนมค่อนข้างใหญ่ หรือมีการเลี้ยงโคนมจำนวนมาก อาจเนื่องมาเหตุผลเดียวกับระดับองค์ความรู้และการปฏิบัติของเกษตรกร และนอกจากนี้ขนาดฟาร์มอาจเป็นตัวกำหนดปริมาณน้ำนมที่เกษตรกรผลิตได้ โดยโคแต่ละตัวจะมีระยะเวลาให้นมที่แตกต่างกัน โคบางตัวอาจอยู่ในระยะที่กำลังให้น้ำนมปริมาณมาก โคบางตัวอาจอยู่ในระยะที่กำลังให้น้ำนมปริมาณน้อย ซึ่งฟาร์มที่มีขนาดใหญ่ นั้นจะมีจำนวนโครีตนมมากซึ่งปริมาณน้ำนมที่ได้นั้นจะมาจากแม่โคหลายตัวเฉลี่ยกันไป ปริมาณนมที่ได้จึงค่อนข้างสม่ำเสมอ ตรงกันข้ามกับฟาร์มขนาดเล็กซึ่งมีโครีตนมจำนวนน้อย หากโคที่มีอยู่นั้นอยู่ในช่วงระยะที่กำลังให้น้ำนมปริมาณน้อย น้ำนมที่รีดได้นั้นก็จะมีปริมาณน้อยตามไปด้วยซึ่งเป็นเหตุผลที่ทำให้ฟาร์มขนาดเล็กมีผลผลิตภาพต่ำกว่าฟาร์มขนาดใหญ่

-คือเกษตรกรที่มีรายได้ค่อนข้างสูง เนื่องจากรายได้นี้เป็นรายได้สุทธิที่คิดจากการจำหน่ายผลผลิตในฟาร์ม ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือรายได้จากการจำหน่ายน้ำนมดิบนั่นเอง ดังนั้นฟาร์มที่มีผลผลิตภาพการเลี้ยงโคนมสูงก็จะมีรายได้สูงตามไปด้วย

-คือเกษตรกรที่มีการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมในการเลี้ยงโคนม นั่นคือเกษตรกรที่มีการปฏิบัติที่เหมาะสมจะทำให้มีผลผลิตสูงตามไปด้วย แสดงให้เห็นว่าหากเกษตรกรมีการปฏิบัติที่ถูกต้องแล้วจะสามารถทำให้ผลผลิตภาพการเลี้ยงโคนมสูงขึ้นตามไปด้วย

จากผลการวิจัยเมื่อเปรียบเทียบองค์ความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติที่มีผลต่อผลผลิตภาพในการเลี้ยงโคนมที่แตกต่างกันของแต่ละอำเภอนั้น พบว่าผลผลิตภาพในการเลี้ยงโคนมของแต่ละอำเภอมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ระดับขององค์ความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติของแต่ละอำเภอมีความแตกต่างกันเช่นกัน และแม้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อผลผลิตภาพการเลี้ยงโคนมคือการปฏิบัติในการเลี้ยงโคนมเท่านั้น แต่องค์ความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติในการเลี้ยงโคนม ทั้ง 3 ตัวแปรนี้มีความสัมพันธ์ต่อกัน ดังนั้นการให้ความรู้แก่เกษตรกรและเปลี่ยนแปลงทัศนคติของเกษตรกรให้เหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้เกษตรกรได้มีการปฏิบัติที่ถูกต้องทำให้ผลผลิตภาพในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรสูงขึ้นได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลงานวิจัยไปประยุกต์ใช้

ผลการวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบองค์ความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติที่มีผลต่อผลผลิตภาพการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ดังนี้

1. เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่มีอายุมากและมีการศึกษาต่ำ ซึ่งการยอมรับนวัตกรรมต่าง ๆ อาจเป็นไปได้ค่อนข้างยาก ดังนั้นการส่งเสริมให้ความรู้แก่เกษตรกรควรใช้วิธีการและสื่อการส่งเสริมที่เหมาะสมกับผู้ที่มีการศึกษาต่ำให้มากขึ้นเช่น เน้นภาพประกอบให้มากขึ้น ภาษาที่ใช้อาจใช้ภาษาท้องถิ่นร่วมด้วยเพื่อให้เกิดความเข้าใจและการยอมรับได้ง่ายขึ้นตามไปด้วย

2. จากการสอบถามเกษตรกรพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมในเรื่องต่าง ๆ ดังนั้นทางหน่วยงานราชการควรให้ความสนใจสอบถามความต้องการเกี่ยวกับการฝึกอบรมของเกษตรกรและจัดการฝึกอบรมเป็นครั้งคราว เพื่อให้เกษตรกรได้รับความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมหรือเป็นการทบทวนความรู้เดิมที่มีอยู่ อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเกษตรกรทำให้ทราบถึงปัญหาที่เกษตรกรประสบอยู่และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างทันที่

3. เกษตรกรส่วนมากไม่มีแปลงหญ้าอาหารสัตว์เป็นของตนเอง ซึ่งอาจเนื่องมาจากหลายสาเหตุทั้งปัญหาการขาดแคลนที่ดินหรือการขาดแคลนความรู้ในการทำแปลงหญ้า ทำให้เกษตรกรขาดแคลนอาหารหยาบสำหรับเลี้ยงโคนม เมื่อเป็นเช่นนี้จึงควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดหาอาหารหยาบให้แก่โคได้ด้วยตนเอง เช่นการทำฟางปรุงแต่งเป็นต้น เพื่อให้เกษตรกรสามารถผลิตอาหารหยาบทดแทนหญ้าสดได้เองในฟาร์มเพื่อทดแทนการใช้หญ้าสดซึ่งมีพื้นที่ปลูกลดลงทุกวัน และให้เกษตรกรรู้จักการนำวัสดุเหลือใช้จากโรงงานมาเป็นอาหารโคอย่างถูกต้องและปลอดภัย อีกทั้งควรส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับปริมาณอาหารหยาบที่ควรให้แก่โคและคุณค่าอาหารของอาหารหยาบแต่ละชนิดเพื่อที่เกษตรกรจะได้ให้อาหารหยาบแก่โคอย่างถูกต้องเหมาะสมกับความต้องการของโค

4. ควรจะมีการประสานงานกันระหว่างนักวิชาการอาหารสัตว์กับนักส่งเสริมการเกษตรในเรื่องของการจัดหาวัสดุเหลือใช้จากโรงงาน มีการจัดทำแผนการใช้วัสดุเหลือใช้ในแต่ละฤดูกาลว่ามีผลผลิตชนิดใดเหลือใช้จากโรงงานในช่วงเวลาใดบ้าง มีคุณค่าอาหารสามารถใช้ทดแทนการให้อาหารหยาบได้ในระดับใดและมีต้นทุนและผลตอบแทนในการใช้ผลผลิตเหล่านี้อย่างไร เพื่อจะได้นำมาเผยแพร่ให้ความรู้แก่เกษตรกรได้อย่างถูกต้องต่อไป

5. เกษตรกรมักมีทัศนคติที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับพันธุ์โคที่เลี้ยง โดยเกษตรกรคิดว่าพันธุ์โคที่เลี้ยงอยู่นี้ยังไม่ดีพอและมีความต้องการที่จะเลี้ยงโคพันธุ์ที่ให้น้ำนมสูงกว่าเดิมทำให้เกษตรกรไม่ใส่ใจในการเลี้ยงดูโคเท่าที่ควร จึงควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรได้ให้ความสำคัญกับการเลี้ยงดูเอาใจใส่โคให้มากขึ้น เพราะการปฏิบัติที่เหมาะสมมีผลต่อผลผลิตภาพการเลี้ยงโคนม และโคบางพันธุ์แม้ว่าจะให้ปริมาณน้ำนมสูงจริงแต่ก็ไม่อาจนำมาเลี้ยงในสภาพของจังหวัดเชียงใหม่ได้ ซึ่งหากส่งเสริมให้เกษตรกรมีทัศนคติที่ถูกต้องในเรื่องนี้อาจช่วยให้เกษตรกรใส่ใจต่อการเลี้ยงดูโคมากขึ้นได้

6. เกษตรกรส่วนมากไม่มีการทำบันทึกบัญชีฟาร์มหรือมีการทำแต่ทำอย่างไม่สม่ำเสมอ จึงควรมีการส่งเสริมอย่างจริงจังให้เกษตรกรเห็นถึงประโยชน์ของการทำบันทึกบัญชีฟาร์ม เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรในการจัดการฟาร์มที่เป็นระบบมากยิ่งขึ้นและสะดวกในการบันทึกประวัติต่าง ๆ ของโคแต่ละตัว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเปรียบเทียบองค์ความรู้ ทักษะคิด และการปฏิบัติของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมเฉพาะเกษตรกร 3 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น จึงใคร่ขอเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ควรจะมีการวิจัยขยายผลออกเป็นวงกว้างคือ วิจัยระดับองค์ความรู้ ทักษะคิดและการปฏิบัติของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ เพื่อจะได้ทราบข้อมูลหลากหลาย และสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมให้ตรงเป้าหมายมากยิ่งขึ้น
2. ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบองค์ความรู้ ทักษะคิด และการปฏิบัติในอาชีพเกษตรอื่น ๆ ของเกษตรกร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมการเกษตร
3. ในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจผู้ให้ข้อมูลและการสัมภาษณ์แบบเจาะกลุ่มเป็นหลักในการร่างแบบสัมภาษณ์ ดังนั้นในการวิจัยในพื้นที่อื่น ๆ ควรร่างแบบสัมภาษณ์ให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ที่จะศึกษา
4. การศึกษาเกี่ยวกับผลผลิตภาพในการเลี้ยงโคนมครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลปริมาณน้ำนมในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ซึ่งอาจให้ผลที่ไม่ชัดเจนนัก ควรมีการทำการวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลปริมาณน้ำนมตลอดทั้งปีเพื่อหาค่าเฉลี่ยของการให้นมที่ถูกต้องต่อไป